

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша

Рекомендовано до захисту

Протокол засідання кафедри №__

від «__» листопада 2024 р.

Завідувач кафедри Олександр РЕБРІЙ

(прізвище та ініціали)

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ВИРАЗНІ ЗАСОБИ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Виконавець:

Студентка II курсу магістратури,
групи АМП-62

Панкратова Юлія Русланівна

Керівник роботи:

Ребрій Олександр Володимирович,
доктор філологічних наук, професор

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою:

кількість балів:

Підпис керівника

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні
Екзаменаційної комісії

Протокол № ____ від «__» _____ 2024 р.

Голова Екзаменаційної комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Харків 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ВИРАЗНИХ ЗАСОБІВ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	6
1.1. Мовознавчий аспект вивчення науково-популярної літератури.....	6
1.2. Перекладознавчий аспект вивчення науково-популярної літератури.....	12
1.3. Виразні засоби науково-популярної літератури.....	17
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ВИРАЗНИХ ЗАСОБІВ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	23
2.1. Чинники, стратегії та способи перекладу виразних засобів науково- популярної літератури в англо-українському перекладі.....	23
2.2. Матеріал, методи та етапи дослідження.....	28
Висновки до розділу 2.....	30
РОЗДІЛ 3: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ	33
3.1. Переклад епітетів.....	34
3.2. Переклад метафор.....	37
3.3. Переклад порівнянь.....	42
Висновки до розділу 3.....	44
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
SUMMARY	54
ДОДАТОК А. ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ (на диску)	

ВСТУП

Науково-популярна література – це жанр, який об'єднує наукову інформацію з доступною та образною подачею, роблячи знання зрозумілими для широкого загалу. Її основне завдання – зацікавити читача в пізнанні та пояснити складні наукові концепції простою мовою. При перекладі таких текстів з англійської на українську мову перекладачеві важливо не лише точно передати інформацію, але й зберегти стилістичну виразність та унікальний стиль оригіналу. Це завдання ускладнюється через те, що стилістичні засоби англійської та української мов можуть суттєво відрізнятися, що вимагає творчого підходу для адаптації тексту, щоб він був зрозумілий і цікавий україномовному читачеві. Саме це і зумовлює **актуальність** обраної теми.

Об'єкт дослідження – виразні засоби науково-популярної літератури (метафори, порівняння, неологізми,) та їх український переклад.

Предмет дослідження – стратегії перекладу виразних засобів науково-популярної літератури.

Метою дослідження виразних засобів науково-популярної літератури в англо-українському перекладі є визначення стратегій передачі стилістичних засобів, які сприяють доступності й емоційній насиченості наукового тексту для широкої аудиторії.

Завдання дослідження:

- Дослідити мовознавчий аспект вивчення науково-популярної літератури;
- Проаналізувати перекладознавчий аспект вивчення науково-популярної літератури;
- Порівняти виразні засоби науково-популярної літератури в тексті оригіналу та українському перекладі;
- Визначити стратегії перекладу виразних засобів науково-популярної літератури;

Матеріалом дослідження слугували 280 прикладів з книги «Атомні звички» Джеймса Кліра, що містять виразні засоби науково-популярної літератури та їх україномовні еквіваленти у тексті перекладу, у кількості 100 епітетів, 125 метафор та 55 порівнянь.

Методи дослідження включають в себе:

- Метод суцільної вибірки (виокремлення виразних засобів науково-популярної літератури з тексту оригіналу);
- Порівняльний аналіз (порівняння виразних засобів науково-популярної літератури оригіналу та їх українського еквівалента);
- Метод класифікації (класифікація виразних засобів науково-популярної літератури за способами перекладу та перекладацькими трансформаціями);
- Стилiстичний аналіз (аналіз виразних засобів науково-популярної літератури);

Наукова новизна теми дослідження полягає в уточненні нової інформації щодо стратегій перекладу виразних засобів науково-популярної літератури.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані освітньому процесі підготовки майбутніх перекладачів.

Апробація результатів дослідження За результатами дослідження підготовлено статтю: «Виразні засоби науково-популярної літератури в англо-українському перекладі» (у співавторстві з науковим керівником), яку подано до друку до збірки наукових статей студентів *In Statu Nascendi*. Також, основні результати нашого дослідження було представлено на V студентській науковій конференції «Актуальні проблеми теорії та практики перекладу» 20 листопада 2024 р.

Структура кваліфікаційної магістерської роботи. Робота складається зі вступу, де висвітлено актуальність теми дослідження, мету і завдання, об'єкт і предмет, матеріал і методи аналізу, наукову новизну,

практичне значення, апробацію і структуру роботи; першого розділу, де розглянуто теоретичні засади вивчення відтворення виразних засобів науково-популярної літератури в англо-українському перекладі; другого розділу, де розглянуто методологічні засади вивчення відтворення виразних засобів науково-популярної літератури в англо-українському перекладі; третього розділу, де викладено результати перекладацького аналізу; висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і summary. Загальна кількість використаних джерел – 47. З них іноземною мовою – 12. Повний обсяг роботи – 56 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ВИРАЗНИХ ЗАСОБІВ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В АНГЛО- УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

1.1. Мовознавчий аспект вивчення науково-популярної літератури

Науково-популярна література має важливе значення для сучасного суспільства, адже саме завдяки їй складні наукові ідеї стають зрозумілими й доступними для широкого загалу. Вона не тільки знайомить людей із досягненнями науки, але й сприяє формуванню критичного мислення, розвитку пізнавальних інтересів, а також збагачує загальну ерудицію.

Науково-популярна література, за визначенням Енциклопедії Сучасної України, вид літератури призначений для того, щоб передати наукові знання в доступній, зрозумілій та емоційно насиченій формі, орієнтуючись на широку аудиторію читачів, які не мають спеціальної освіти або підготовки в певній галузі науки [18].

Як зазначає І. Г. Козубська, функція цього підстилю наукового стилю полягає в тому, щоб зрозуміло та доступно передавати інформацію про результати або процеси складних наукових досліджень, орієнтуючись на аудиторію, яка не має спеціалізованих знань у відповідній галузі [13].

Наука як суспільно значуща сфера людської діяльності, метою якої є створення та застосування систематизованих і об'єктивних знань про реальність, є невід'ємною частиною духовної культури суспільства. З її розвитком виникає науковий стиль, що застосовується в наукових роботах для представлення результатів дослідницької діяльності. Його основне завдання – передавати, пояснювати й інтерпретувати досягнення та відкриття науки [26, с. 23].

З мовознавчої точки зору науково-популярна література цікава тим, що використовує особливі прийоми і засоби для представлення наукових понять у простій формі. Лінгвісти досліджують, як мова допомагає адаптувати наукову інформацію для неспеціалістів, зокрема, через використання метафор, порівнянь, зрозумілої лексики та синтаксису. Важливим аспектом є також ретельний підбір слів та стилістичних прийомів, які роблять складні ідеї не тільки зрозумілими, а й цікавими для читача. Такий підхід у популяризації знань дозволяє усім, незалежно від рівня освіти чи фахової підготовки, долучатися до сучасних наукових дискусій і отримувати нові знання в доступній і привабливій формі.

Мовознавець В.В. Коптілов [15, с. 156] вважає, що науково-популярні тексти поєднують у собі риси як наукового, так і художнього стилів. Отже, розуміння їхніх спільних характеристик може бути корисним для перекладача при роботі з науково-популярним підстилем.

Науковий стиль - функціональний різновид літературної мови, що обслуговує сферу і потреби науки [26, с. 23].

На думку Андреаса В. Баумана, науково-популярна наука - це не просто спрощена форма наукового знання, а впливовий жанр, який пов'язує наукові ідеї з публічним дискурсом, формуючи таким чином суспільне розуміння науки у доступній, часто переконливий спосіб [34].

У зв'язку з цим деякі дослідники характеризують науково-популярний підстиль як певну суміш елементів наукового, розмовного та публіцистичного стилів, а в деяких випадках й стилю художньої літератури [26, с. 115].

Науково-популярний підстиль пов'язаний із науковим стилем через використання термінології, проте вона не застосовується так часто і систематично [4, с. 156]. Крім того, однією з головних відмінностей є те, що в наукових текстах структура думок чіткіша й логічно послідовна, тоді як науково-популярні тексти передають більше когнітивної інформації.

Науково-популярні матеріали мають обмежену кількість термінів, оскільки їх призначено для легшого сприйняття широкою аудиторією [4, с. 29].

Хоча науково-популярний підстиль зберігає деякі особливості наукового стилю, його головною метою, за словами О.Р. Четверікової [32], є спрощення сприйняття нової інформації для читачів. Дослідниця зазначає, що для цього автор має максимально знизити рівень абстрактності, надаючи можливість уявити суть наукових ідей у доступній формі. Досягнення цієї мети передбачає поєднання елементів науковості й розважальності, що робить виклад більш живим і образним, часом наближаючи стиль до художнього [30, с. 179]. Таким чином, відмінність науково-популярних текстів від суто наукових полягає в образності та елементах розважальності, які зближують їх із художніми творами.

Як і в науковому стилі, основними рисами науково-популярного підстилю є інформативність, точність, ясність і логічність. Водночас особливістю цього підстилю є орієнтація на конкретного читача – неспеціаліста у відповідній науковій сфері. Це вимагає подачі інформації в доступній і привабливій формі. Отже, основними вимогами до науково-популярного тексту є наукова глибина в поєднанні з цікавістю та зрозумілістю, що робить його доступним для широкої аудиторії [16, с. 235].

Автор змушений адаптувати текст для читача, який зазвичай не є фахівцем у відповідній сфері знань. Це призводить до генералізації наукових знань – процесу, в якому наукові концепції представляються повторно, спрощуючись для кращого розуміння. Популяризація є одним із видів генералізації, стратегія якого полягає в адаптації рівня знань адресата до рівня автора. Таким чином, з метою зробити текст доступним, автор застосовує тактику, яка узгоджує його власний когнітивний рівень із передбачуваним рівнем читача [29, с.123].

Науково-популярна література є ключовим елементом комунікації між науковими колами та суспільством. Вона робить складні наукові знання та відкриття доступними для широкої аудиторії, що не має спеціалізованої

підготовки, сприяючи загальному поширенню знань. У цьому процесі важливу роль відіграє мова, яка адаптує наукову термінологію та концепції, роблячи їх зрозумілими та цікавими. Лінгвістичний аналіз науково-популярної літератури дозволяє виявити особливості лексики, стилістичних засобів, синтаксису, комунікативних стратегій і перекладу, а також культурні та соціальні аспекти, що забезпечують ефективну передачу знань. Це сприяє розумінню того, як науково-популярна література виконує своє завдання – донести складні наукові ідеї до читачів у доступній та привабливій формі.

В.В. Коптілов підкреслює, що науково-популярний підстиль і художній стиль мають спільні риси, зокрема використання тропів, наприклад, метафор і епітетів [15, с. 156].

У той же час, О.Р. Четверікова зазначає, що елементи художнього стилю сприяють легкому сприйняттю наукових ідей читачами. Вона наголошує, що текст має бути «науковим, популярним, цікавим і інформативним» [30, с. 179].

Виразні засоби є досить важливим елементом науково-популярної літератури. Про це вказує М.В. Романюха, зазначаючи, що науково-популярному підстилю властиві розмовна лексика, прямі звертання, риторичні питання, а також образність. Емоційність також сприяє залученню широкої аудиторії [23]. Щоб забезпечити доступність матеріалу, автори також використовують прийоми, які роблять текст більш захопливим і зрозумілим [27, с. 169].

Перейдемо до розгляду виражальних засобів науково-популярної літератури.

Лексика в науково-популярній літературі відіграє основну роль у донесенні наукових знань до широкого кола читачів. Вона має бути не лише точною, а й зрозумілою для аудиторії, яка може не володіти спеціалізованими знаннями в певній сфері.

Як у наукових, так і в науково-популярних текстах використовуються загальнонаукова лексика і терміни. Проте в науково-популярному стилі автор

зазвичай представляє готовий результат дослідження, пропускаючи більшу частину логічних доказів і аргументацій, щоб зробити текст одночасно доступним і цікавим. Це дозволяє науково-популярному тексту виконати свою основну комунікативну функцію – донести перевірені наукові знання до неспеціаліста. Хоча терміни самі по собі не є виражальними засобами, але вони відіграють важливу роль у такій літературі, забезпечуючи точність і зрозумілість викладених наукових ідей.

Терміни є важливими елементами будь-якого наукового тексту, адже вони позначають спеціалізовані поняття. У науково-популярній літературі важливим аспектом є вибір термінів та спосіб їх пояснення для нефахівців. Автори часто використовують наукові терміни, але супроводжують їх додатковими поясненнями або спрощеними варіантами, щоб полегшити розуміння для читача.

Метафори є ефективним інструментом для пояснення складних або абстрактних наукових понять. Використання метафор переносить спеціалізовані знання у знайомий для читача контекст. Це допомагає перетворювати складні концепції на прості, зрозумілі образи. Наприклад, щоб пояснити роботу мозку, його можна порівняти з комп'ютером, де нервові клітини виконують роль процесора. Такий підхід дозволяє читачеві зрозуміти процеси, які відбуваються у мозку, через призму знайомих технологій. Крім того, порівняння між різними явищами або об'єктами з подібними характеристиками дозволяє легше візуалізувати навіть складні наукові ідеї.

Ще одним важливим аспектом є використання **неологізмів**. Автори науково-популярних текстів іноді змушені створювати нові терміни або адаптувати існуючі, щоб описати нові відкриття чи явища, що виникають із розвитком науки й технологій. Часто в таких текстах віддають перевагу загальноживаній лексиці замість складної термінології, щоб зробити матеріал зрозумілішим для широкої аудиторії. Наприклад, складні хімічні, фізичні або біологічні терміни можуть бути спрощені або замінені на більш доступні слова. Це допомагає уникнути надмірного насичення тексту

специфічними термінами, які можуть змусити читача відмовитися від прочитання.

У науково-популярній літературі **епітети** є значущим засобом виразності, який надає тексту емоційного відтінку та робить його більш привабливим для широкої аудиторії. Використання епітетів допомагає підкреслити характеристики явищ, об'єктів і процесів, роблячи опис зрозумілішим і насиченим образністю. У науково-популярних текстах епітети не тільки створюють образність, але й спрощують сприйняття наукових понять, наближаючи їх до повсякденної мови.

Порівняння в науково-популярній літературі є ефективним інструментом для пояснення складних понять, оскільки дозволяє пов'язати їх з відомими явищами. Через зіставлення з повсякденними об'єктами наукові ідеї стають більш зрозумілими для широкої аудиторії. Наприклад, клітини можуть бути описані як «будівельні блоки» організму, а нервові імпульси – як «електричні сигнали». Такий підхід спрощує засвоєння складної інформації.

Також, у науково-популярній літературі широко застосовуються прості речення. У таких текстах складні синтаксичні конструкції можуть ускладнювати розуміння, особливо для читачів без спеціалізованих знань. Тому автори часто обирають прості речення, кожне з яких ясно передає окрему думку або факт. Крім того, короткі речення краще сприймаються і запам'ятовуються, що особливо важливо, коли йдеться про нову чи складну інформацію.

Науково-популярна література враховує не лише мовні особливості, а й культурні та соціальні аспекти, щоб зробити інформацію доступнішою для різних аудиторій. Вона адаптує зміст відповідно до специфічних рис різних культур та суспільств, звертаючи увагу на національні стереотипи, рівень загальної та спеціалізованої освіти, а також на інтерес до окремих тем.

Науково-популярні тексти є об'єктом дослідження для науковців з різних галузей. Їх актуальність зростає завдяки засобам масової інформації,

особливо в мережі Інтернет(соціальних мережах), який активно сприяє популяризації таких матеріалів. Саме тому науково-популярний текст є надзвичайно актуальним предметом дослідження.

1.2. Перекладознавчий аспект вивчення науково-популярної літератури

Перш за все досить важливо надати визначення, що таке перекладознавство.

Перекладознавство є окремою галуззю прикладної лінгвістики, яка займається ключовими поняттями, проблемами та термінологією, пов'язаними з цією дисципліною [19].

Науково-популярна література відіграє значну роль у культурному та освітньому житті суспільства. Вона сприяє доступності наукових знань для широкої аудиторії, допомагає формувати світогляд та підвищує загальний рівень обізнаності населення. Переклад таких текстів є складним завданням, адже перекладач повинен передати не лише зміст, але й зберегти стилістичні та риторичні особливості оригіналу. У цьому контексті вивчення теоретичних основ відтворення засобів виразності науково-популярної літератури в англо-українському перекладі стає особливо важливим.

Переклад є одним із найдавніших занять людства. Відмінності мов змушували людей займатися цією непростою, але важливою роботою, яка сприяє спілкуванню та обміну духовними цінностями між народами. [18]. Потреба в перекладі зародилася ще в античні часи, коли виникла потреба у взаємодії між різними мовами та культурами, що й сприяло його активному розвитку [22, с. 34].

Наразі існує більше 40 визначень перекладу. Тож, розглянемо деякі із них.

Переклад або перекладацька діяльність – це процес міжмовної комунікації, що полягає у передачі змісту тексту однією мовою засобами

іншої, а також результат цієї діяльності. Таким чином, переклад одночасно розглядається як процес і як підсумок людської діяльності.

Як зазначила Памела Госал, переклад - це процес передачі змісту письмового повідомлення (тексту) з однієї мови на іншу [40].

О. А. Кальниченко розглядає переклад як процес передачі тексту однією мовою за допомогою засобів іншої мови. При цьому він підкреслює, що переклад сприяє перенесенню явищ однієї культури в іншу, що робить цей процес частиною культурного діалогу та сприяє розвитку культури цільової мови [10, с. 5].

О. В. Ребрій зазначає, що переклад є чинником міжнародного культурного та цивілізаційного розвитку [21].

За Д. К. Кетфордом, переклад – це операція, що здійснюється над мовами [38, с. 110].

Процес перекладу – це не просто механічне відтворення окремих частин оригіналу, а складний свідомий вибір найбільш вдалих способів їх передачі. Тому відправною точкою має бути саме цілісність оригіналу, а не його окремі складові. Головною метою перекладу є точне відтворення змісту оригіналу, тому перекладаються не окремі слова, граматичні конструкції чи інші мовні засоби, а саме думки, які вони виражають [12].

У сучасній науці з'являються різноманітні підходи до розуміння перекладу, що відповідають новим умовам і вимогам перекладацької діяльності. Перекладознавство збагачується новими ідеями завдяки практичній спрямованості, адже виникло з необхідності осмислити суть перекладу як практичної діяльності, завдання перекладача та шляхи їх вирішення, а також основні методи здійснення перекладу [22, с. 24].

Переклад науково-популярної літератури має свої особливості, які роблять його водночас складним і захоплюючим завданням. З точки зору перекладознавства, він потребує аналізу методів і підходів, застосовуваних до таких текстів. Перекладацький аспект охоплює низку специфічних питань,

пов'язаних із передачею наукових знань між мовами, з урахуванням мовних і культурних нюансів.

Для якісного перекладу перекладачеві варто дотримуватися «золотої середини». Це дозволяє зберегти мовно-стилістичні особливості оригіналу й водночас забезпечити зрозумілість тексту для читача. Такий підхід не тільки дає перекладачеві можливість проявити творчий підхід, але й гарантує, що читач правильно сприйматиме та інтерпретуватиме інформацію з тексту [22, с. 106].

Таким чином, при передачі виразних засобів, перекладач стикається з важливим вибором. Він має вирішити, чи зберегти оригінальні вирази або замінити їх альтернативними, щоб краще передати суть і емоційний відтінок тексту.

Тож, саме це рішення має безпосередній вплив на якість перекладу, адже виразні засоби оригіналу можуть мати певні стильові характеристики та емоційне забарвлення, які не завжди легко передати без змін. Однак важливо зберігати баланс між точністю до оригіналу та легкістю сприйняття, щоб переклад був зрозумілим і, у той же час, читальним для цільової аудиторії [17].

А. В Шевкун наголошує на важливості врахування значення широкого контексту вживання виразних засобів, як важливого джерела походження цих засобів, а також стиль написання [31].

Також дуже важливим аспектом є еквівалентність перекладу. Проблеми забезпечення еквівалентності та адекватності перекладу досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти, зокрема В. Сосоні, О. В. Ребрій, М. П. Ірхіна, М. Т. Бругнано та інші [21; 37].

Еквівалентність перекладу означає смислову близькість оригіналу й перекладу. Основне завдання перекладача – максимально точно передати зміст оригіналу. При цьому розрізняють два види еквівалентності:

– потенціальну еквівалентність (максимальну схожість змісту різномовних текстів, яку дозволяють мовні відмінності);

– перекладацьку еквівалентність (реальну смислову близькість, досягнуту перекладачем).

Головне – максимально зберегти зміст оригіналу, але ступінь досягнення еквівалентності залежить від конкретного перекладу, що передбачає певні втрати смислових елементів [35].

Еквіваленти – це стійкі лексичні відповідники, що точно відображають значення слова. Вони особливо важливі для перекладу, оскільки служать ключовими опорними точками в тексті. Еквіваленти допомагають розкривати значення інших слів та визначати загальний характер тексту. Перекладачеві необхідно вміти знаходити відповідні еквіваленти в рідній мові та при потребі розширювати їх значення, щоб передати точний зміст [35].

Також під час перекладу важливо уникати культурних стереотипів або упереджень з оригіналу та дотримуватися культурної чутливості. Наукові приклади чи аналогії, що можуть бути специфічними для однієї культури, слід адаптувати або замінити на зрозумілі для іншої культури. При передачі складних концепцій перекладачам потрібно уважно працювати з метафорами, роблячи їх доступними для цільової аудиторії. У деяких випадках доцільно додати пояснення, щоб допомогти читачам краще зрозуміти ідеї або теорії з оригіналу.

Адаптація – це тип перекладу, який орієнтований на очікування аудиторії мови-реципієнта. При цьому перекладач враховує культурні особливості та стереотипи, властиві цій аудиторії. Головною метою адаптації є створення тексту, який виглядає органічно в іншій культурі, максимально відповідаючи її потребам і очікуванням, а не лише передавання інформації дослівно [36, с. 79].

Культурна адаптація в перекладі є складним аспектом, пов'язаним із прагматичними завданнями передачі значень. Перекладач виконує роль посередника між культурами, намагаючись максимально точно передати інформацію, що міститься в оригіналі, але водночас адаптувати її для іншої аудиторії. Для цього йому необхідно мати широкі знання про культуру,

історію, літературу та сучасне життя носіїв початкової мови. Це дозволяє вносити зміни, коли культурні розбіжності можуть завадити повному розумінню тексту [7].

Науково-популярні тексти варіюються за стилем – від формального до розмовного. Перекладач має зберегти стиль і тон оригіналу, адаптуючи його для культурного контексту цільової аудиторії. При цьому важливо забезпечити простоту та доступність викладу, щоб інформація залишалася зрозумілою широкому колу читачів. Це може вимагати спрощення або адаптації складних термінів і мовних конструкцій, щоб зробити їх більш зрозумілими для аудиторії з різними рівнями підготовки [16, с. 235].

Автору доводиться спрощувати й адаптувати інформацію для читача, який не є фахівцем. Це потребує генералізації наукового знання, тобто його повторної репрезентації в доступнішій формі. Популяризація є одним із видів такої генералізації і спрямована на те, щоб знизити складність тексту для його сприйняття широкою аудиторією. Стратегії популяризації дозволяють адаптувати рівень наукових знань, роблячи їх зрозумілими для читача через обробку та подання в легшій для сприйняття формі [29, с. 123].

Таким чином, щоб зробити науково-популярний текст максимально зрозумілим, автор прагне адаптувати свій когнітивний рівень до рівня передбачуваного читача. Це означає, що автор спрощує подання інформації та враховує потенційні знання й досвід аудиторії, щоб представити матеріал у формі, яка буде легкою для сприйняття і розуміння.

Основними прагматичними функціями науково-популярного тексту є привернення уваги та встановлення контакту між автором і читачем. Для цього в науково-популярному дискурсі використовуються стилістичні прийоми та виразні засоби, які сприяють створенню комунікації. Саме ці прийоми роблять науково-популярний підстиль особливим, допомагаючи утримувати інтерес читачів і полегшуючи сприйняття інформації [26, с.104].

Перекладачам слід уникати спотворення наукової інформації навіть задля її спрощення. Важливо зберігати точність і об'єктивність наукових

даних, щоб забезпечити правильне розуміння основних фактів і висновків. У процесі адаптації перекладач має прагнути до зрозумілого викладу, але не за рахунок точності, оскільки будь-яке неточне передання може вплинути на сприйняття й інтерпретацію досліджень та їхніх висновків.

Наступним дуже важливим аспектом є фонові знання перекладача. Перекладач без достатніх фонових знань не може забезпечити точне відтворення змісту тексту, оскільки переклад є складним процесом налагодження комунікації між носіями різних культур і мов. Для виконання цього завдання перекладач повинен добре розуміти специфіку сфери, в якій працює, і вловлювати головну думку тексту. Його фонові знання формують широкий контекст, що сприяє правильному розумінню та точній передачі інформації, допомагаючи уникнути неточностей і культурних непорозумінь [32].

Для точного передання наукових термінів, концепцій та ідей перекладачі повинні добре розуміти як мовні, так і культурні особливості. Це дозволяє зберегти стиль тексту та зробити його доступним для читача. Важливо також подбати про культурну адаптацію і запобігти перекручуванню наукової інформації. Такий переклад потребує ретельного опрацювання термінології, перевірки наукової достовірності та дотримання етичних норм. У результаті якісні переклади науково-популярних текстів сприяють популяризації науки та полегшують її сприйняття широким загалом.

1.3 Виразні засоби науково-популярної літератури

Виразні засоби науково-популярної літератури мають велике значення для того, щоб передати складні наукові поняття у простій і захопливій формі. Вони роблять текст доступнішим, цікавішим та переконливішим для широкого кола читачів. Серед основних виразних засобів, що використовуються в науково-популярних текстах, можна виділити метафори,

епітети, порівняння, гумор і іронію, риторичні питання і вигуки, короткі розповіді, експресивні елементи та okazіоналізми.

Експресивність – це властивість тексту або його частини, що посилює зміст за допомогою підвищеної інтенсивності, створюючи емоційний або логічний акцент, який може бути подібним або відмінним за своїм впливом. У науково-популярних текстах експресивність є досить поширеним явищем, яке має свою специфіку. Використання особливих експресивних засобів підкреслює наявність діалогу між автором і читачем, роблячи сприйняття інформації більш інтерактивним.

Основна функція експресивної одиниці полягає у прагматичному впливі на реципієнта, тоді як емотивна одиниця виконує функцію емоційного самовираження автора. Емоційні елементи слугують для передачі суб'єктивного ставлення та впливу на почуття інших, тоді як експресивні елементи підсилюють виразність у вираженні емоцій, волі чи думки. Спільність між емоційністю та експресивністю полягає в їхній «інтелектуальній опосередкованості».

Метафора – це засіб художньої виразності, який полягає в переносному вживанні слова чи виразу на основі аналогії, подібності або зіставлення. Це також слово чи вираз, використані у такий спосіб [1].

Відмінною рисою текстів науково-популярного підстилю є наявність експресивності та емоційного забарвлення, що, як правило, відсутні в текстах суто наукового стилю. Важливу роль у створенні виразності науково-популярних текстів відіграє застосування різних видів метафор: образних метафор (наприклад, *deepest desire, revived interest, eternal truth*), когнітивних метафор (як-от *universe is a tower, wormholes are bridges, the argument is a pitfall*), індивідуально-авторських метафор (наприклад, *baby universes, to meet your antiself, to shake hands with your antiself*). Також у таких текстах використовуються прийоми уособлення (*escaping electron, the black hole swallowed an astronaut, jumping electrons*) і персоніфікації (*white dwarf star,*

red dwarf star, theory of gravity said), що надають тексту виразності та наближають його до читача [2].

Метафори в науково-популярному тексті дозволяють автору пояснити нове або маловідоме явище, представляючи його через знайомі образи та поняття, акцентуючи подібність у зовнішніх характеристиках [25]. Тож, автори науково-популярних текстів використовують метафори, порівняння та аналогії для спрощення складних понять. Використання цих прийомів допомагає зробити наукові тексти доступними та цікавими для широкої аудиторії.

Відтворення метафор в науково-популярному тексті при перекладі з англійської на українську включає п'ять основних підходів: дослівний переклад, перефразування, деметафоризацію, заміну метафори та використання еквівалентної відповідності. Кожен із цих компонентів сприяє точному і зрозумілому переданню метафоричного змісту в іншій мовній культурі [2].

Метафори, зрозумілі носіям вихідної мови, можуть виявитися неочевидними для носіїв іншої культури чи мови. Тому перекладачеві важливо підбирати відповідники, які не тільки передають ту ж ідею, але й є зрозумілими для цільової аудиторії. При цьому необхідно зберегти наукову точність і ясність метафори, що пояснює певну концепцію.

Епітет – це художнє означення, яке передає характерну рису чи визначальну якість явища, предмета, поняття або дії. Епітети служать для створення виразних образів, які дозволяють читачеві уявити ситуацію, а також відчувати й пережити пов'язані з нею емоції [1].

Епітети, як важливий елемент образного мовлення, застосовуються в науково-популярних текстах для додання емоційного відтінку, залучення уваги читачів та полегшення сприйняття складних понять. У таких текстах вони роблять сухі наукові факти більш виразними, живими та зрозумілими. При перекладі епітетів перекладач має зберегти не лише точність змісту, але й стилістичні та емоційні особливості тексту. Важливо підібрати відповідні

еквіваленти, які передадуть як значення, так і стильову функцію епітетів. Оскільки епітети часто відображають культурні особливості мови оригіналу, перекладачеві може знадобитися врахування культурного контексту під час перекладу [3].

Одним із викликів у перекладі епітетів є забезпечення стилістичної відповідності. Науково-популярні тексти часто поєднують елементи наукового та публіцистичного стилів, тому перекладач повинен враховувати, як епітети узгоджуються з загальним тоном тексту. Наприклад, надто емоційний епітет може бути недоречним у серйозному науковому контексті, тоді як занадто стриманий може не викликати потрібного емоційного відгуку. Перекладач має знайти баланс між точністю і виразністю [6].

Порівняння – це засіб художньої образності та вид тропів, що полягає у зіставленні одного предмета чи явища з іншим, щоб глибше розкрити його суть і яскравіше його зобразити [1].

Порівняння є важливим стилістичним засобом у науково-популярній літературі, оскільки дозволяє пояснювати складні наукові явища через аналогії з простішими або знайомими об'єктами, процесами чи концепціями. Це робить текст доступнішим для широкої аудиторії. Під час перекладу порівнянь перекладач стикається з низкою викликів, серед яких – збереження точності, функціональності та зрозумілості для читача [9].

Також, у науково-популярних текстах порівняння можуть виконувати не лише інформативну, а й емоційну функцію. Їх часто використовують, щоб викликати певні емоції або створити образ, який допоможе читачеві відчувати значущість чи велич якогось явища.

Одне з головних завдань перекладача під час передачі порівнянь – зберегти точність наукової інформації. Порівняння повинні точно передавати наукові концепції, тому перекладач має уважно аналізувати їх, щоб уникнути будь-якого спотворення чи надмірного спрощення, що може призвести до втрати основного змісту.

А. В. Головня зазначає, що кожна нація має власне бачення дійсності та навколишнього світу, сприймаючи оточуюче середовище по-своєму. Порівняння відображають особливий погляд кожного етносу на світ, демонструючи культурний компонент, характерний для певної культури [5].

Дослівний переклад порівнянь може виявитися незрозумілим або навіть викликати комічний ефект, якщо початкові образи не узгоджуються з культурним чи мовним контекстом аудиторії. Наприклад, порівняння «smart as a fox» в англійській звучить природно, але для українських читачів більше підійде варіант «хитрий як лисиця», оскільки в українській традиції лисиця асоціюється з хитрістю, а не з розумом.

Гумор і іронія є важливими елементами, які можуть значно оживити науково-популярний текст, зробивши його цікавішим та легшим для сприйняття. За допомогою цих засобів автори знижують рівень формальності, акцентують увагу на ключових моментах та полегшують розуміння складних наукових концепцій.

Переклад гумору і іронії в науково-популярних текстах має свої складнощі, зокрема у збереженні тональності, культурних особливостей та точності. Основна задача перекладача полягає в тому, щоб зберегти оригінальний гумористичний ефект. Це не завжди просто, адже гумор часто базується на грі слів, мовних жартах або культурних нюансах, які можуть бути незрозумілими іншій аудиторії.

Гумор, як правило, має культурну прив'язку, тому перекладачеві нерідко потрібно адаптувати жарти до специфіки цільової аудиторії. Якщо жарт прив'язаний до певних культурних реалій оригіналу, перекладач може замінити його на аналогічний, зрозумілий читачам перекладеного тексту.

Гра слів, як важливий елемент гумору, може стати справжнім викликом для перекладача, оскільки слова з декількома значеннями в одній мові можуть не мати аналогів в іншій. У такому разі перекладачеві потрібно проявити креативність і або знайти схожу гру слів, або передати жарт іншими мовними засобами.

Висновки до Розділу 1

Теоретичні засади вивчення відтворення виразних засобів науково-популярної літератури в англо-українському перекладі охоплюють кілька ключових аспектів, що визначають ефективність перекладного процесу та його результати. Науково-популярна література характеризується специфічними стилістичними і виразними засобами, такими як метафори, аналогії, епітети, порівняння, гумор та риторичні питання. Ці елементи грають важливу роль у донесенні складних наукових концепцій до ширшої аудиторії, роблячи їх доступними та зрозумілими.

Перекладач має враховувати, що виразні засоби, які є ефективними в одній мові, можуть не мати прямого аналога в іншій. Це вимагає гнучкого підходу до перекладу, що включає адаптацію термінів, створення нових виразів або використання пояснювальних фраз для збереження ідеї і стилістичного забарвлення оригіналу. Наприклад, метафори та аналогії повинні бути адаптовані так, щоб зберігати їхню образність і зрозумілість для цільової аудиторії, враховуючи культурні та мовні особливості.

Важливо також враховувати роль культурного контексту, який може впливати на сприйняття виразних засобів. Перекладач має забезпечити, щоб текст був не тільки точним, але й зрозумілим та актуальним для цільової аудиторії. Це включає як адаптацію термінів, так і творчий підхід до відтворення виразних засобів, що є критично важливим для збереження цілісності і впливу науково-популярного тексту в перекладі.

Загалом, теоретичні засади вивчення відтворення виразних засобів в англо-українському перекладі науково-популярної літератури підкреслюють необхідність врахування мовних, культурних і стилістичних нюансів, щоб забезпечити адекватне і ефективне донесення інформації до читача.

РОЗДІЛ 2**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ВИРАЗНИХ
ЗАСОБІВ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ****2.1. Чинники, стратегії та способи перекладу виразних засобів
науково-популярної літератури в англо-українському перекладі**

Переклад виразних засобів у науково-популярній літературі відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності передачі інформації та збереженні її впливу на читача. Засоби, такі як метафори, аналогії, епітети, порівняння, гумор і риторичні питання, допомагають спрощувати складні наукові концепції та зацікавлювати читача. Проте, через мовні та культурні відмінності їх переклад може бути складним завданням.

Сучасне перекладознавство вважає, що стратегії очуження та одомашнення в чистому вигляді є теоретичними конструкціями, які існують лише на рівні перекладацької теорії. На практиці ж вони ніколи повністю не реалізуються, адже перекладач, навіть віддаючи перевагу одній зі стратегій, зазвичай інтуїтивно прагне досягти "золотої середини", змінюючи підхід у різних моментах перекладу [21].

Стратегія одомашнення спрямована на максимально точну передачу змісту і є, по суті, стратегією змісту. Натомість стратегія очуження фокусується на збереженні особливостей форми і виступає як стратегія форми.

Обираючи стратегію смислу, перекладач свідомо усуває всі бар'єри, які можуть завадити розумінню тексту, тому й жертвує деякими особливостями форми, що можуть ускладнити сприйняття твору для іншомовного читача.

Застосовуючи стратегію форми, перекладач, навпаки, часто вимушений жертвувати ясністю змісту, щоб максимально точно передати унікальні структурні особливості оригінального тексту. Ці особливості можуть

відображати індивідуальний авторський стиль або характерні мовностилістичні риси певної епохи чи літературного напрямку[22].

Різні типи перекладів вимагають різних наборів навичок і фонових знань. Чинники, що впливають на перекладацьку діяльність, можна умовно розділити на дві основні категорії: постійні та змінні [22].

До об'єктивних чинників, які постійно присутні в будь-якому перекладацькому процесі, належить мова. Незалежно від зовнішніх умов, у яких працює перекладач, об'єктивні зв'язки та співвідношення між мовами, що взаємодіють у процесі перекладу, залишаються важливими та незмінними [22].

Мовні особливості суттєво впливають на сприйняття та використання виразних засобів. Англійська й українська мови мають різні граматичні структури, лексичний склад і фразеологізми, що може ускладнювати переклад. Наприклад, англійська часто використовує метафори, пов'язані з культурним контекстом або історичними асоціаціями, які можуть бути малозрозумілими українському читачеві. Також деякі англійські ідіоми неможливо перекласти дослівно через відсутність прямих аналогів. Перекладач повинен добре знати мовні норми обох мов і вміти адаптувати вирази так, щоб вони були зрозумілими та природними для цільової аудиторії, враховуючи лексичні й граматичні особливості обох мов.

Цільова аудиторія є ключовим фактором, що впливає на вибір методів перекладу виразних засобів. Науково-популярні тексти орієнтовані на широку аудиторію, яка може складатися з людей із різними рівнями знань. Перекладач має адаптувати текст так, щоб він був зрозумілий і доступний читачам без спеціальних знань, враховуючи їхній рівень підготовки й очікування. Це може потребувати спрощення складних термінів, пояснення абстрактних ідей і використання зрозумілих формулювань.

Культурний контекст відіграє важливу роль у сприйнятті виразних засобів. Культура значно впливає на використання та розуміння метафор, гумору, іронії й інших виразних елементів. Наприклад, гумор, побудований

на соціальних чи історичних особливостях англійської культури, може бути незрозумілим українському читачеві без відповідної адаптації. Також культурні стереотипи та місцеві реалії можуть впливати на сприйняття виразних засобів, тому перекладачеві необхідно враховувати ці аспекти під час адаптації тексту.

Поняття стратегії перекладу тісно пов'язане з процесом планування роботи перекладача. Загалом, стратегія – це конкретний план, спрямований на досягнення певної мети [22].

Однак стратегія перекладу не передбачає суворої послідовності дій, а, натомість, дозволяє гнучко змінювати методи й техніки в межах визначених орієнтирів і загального підходу до перекладу. Цей підхід формується під впливом багатьох чинників, які впливають на репрезентативність перекладу, точність передачі фактичного змісту оригіналу, мету створення тексту, тон і стилістичні особливості оригіналу, а також авторське ставлення до тексту. У кожному випадку значущі чинники та їхня роль можуть відрізнятися, що робить «траєкторію» роботи перекладача унікальною для кожного тексту. Багато дослідників дійшли висновку, що сутність стратегії перекладу зводиться до планування своєї діяльності перекладачем [22].

Тож, до стратегій перекладу належать:

1. Насамперед, перекладачеві слід глибоко осмислити текст оригіналу перед початком перекладу. Це не просто один з етапів роботи, а обов'язкова умова для його успішного здійснення.

2. Другий принцип перекладу закликає «перекладати смисл, а не букву». Тут проявляється дихотомія підходів: буквальний чи вільний переклад. Слепе копіювання форми оригіналу є неприйнятним, однак це не означає, що варто повністю відмовитися від відтворення структури вихідного тексту.

3. Третій принцип перекладацької стратегії вимагає, щоб перекладач, намагаючись точно передати зміст оригіналу, виділяв найбільш значущі

елементи смислу і був готовий до можливих перекладацьких втрат та використання методів компенсації.

4. Четвертий принцип наголошує, що значення цілого має пріоритет над значенням окремих деталей. Перекладач може жертвувати окремими елементами заради збереження загального змісту. Будь-які зміни, внесені перекладачем, повинні покращувати передачу змісту в цілому, а не знижувати точність перекладу.

5. П'ятий принцип вимагає, щоб перекладений текст відповідав мовним нормам. Перекладач має уникати впливу іноземних форм, що призводять до виникнення так званої «мови перекладу».

За класифікацією В. І. Карабана [11] виділяються такі способи перекладу:

- Словникові відповідники: Використання термінів або виразів, наявних у словнику цільової мови, які мають близьке значення до оригіналу. Цей спосіб підходить для термінів із чіткими еквівалентами в цільовій мові, які є загально визнаними в науковій спільноті:

- Переклад неоднозначних слів (вибір варіантного відповідника): Вимагає вибору найбільш доречного варіанту серед кількох можливих, враховуючи контекст. Підходить для термінів із кількома значеннями, де контекст допомагає визначити найбільш відповідний варіант.

- Транскодування: Передбачає передачу терміна або виразу з максимальною фонетичною та графічною подібністю до оригіналу. Підходить для термінів і назв без відповідників у цільовій мові або коли важлива міжнародна узгодженість.

- Калькування (дослівний переклад): Здійснюється дослівний переклад частин виразу з дотриманням структури оригіналу. Використовується для термінів і фраз із аналогічними структурними компонентами в обох мовах.

- Контекстуальна заміна: Заміняє виразний засіб на більш відповідний у контексті цільової мови, особливо для виразів із культурними особливостями, що потребують адаптації.

- Смысловий розвиток: Включає розширення або уточнення значення в цільовій мові. Застосовується для термінів, що потребують додаткового пояснення для цільової аудиторії.

- Антонімічний переклад: Використовує антоніми для передачі значення виразного засобу. Підходить для випадків, коли контекст вимагає протилежного значення або контрасту.

- Описовий переклад: Надає детальний опис терміна замість дослівного перекладу, підходить для складних термінів або концепцій, що потребують роз'яснення.

Також існують перекладацькі лексичні трансформації [11] :

– Конкретизація слова (Конкретизація значення є лексичною трансформацією, коли слово або термін із ширшою семантикою в оригіналі замінюється на відповідник із вузкою семантикою у перекладі. Під час перекладу лексичних елементів, утворення відповідників може здійснюватися не лише через звуження значення англійських слів, а й через його розширення.)

– Генералізація значення слова (Генералізація – це лексична трансформація, протилежна до конкретизації, де слово із вузким значенням в оригіналі замінюється на слово з ширшим значенням у перекладі, часто гіперонімом.)

– Додавання слова (Додавання у перекладі полягає у введенні нових лексичних елементів для коректної передачі змісту або відповідності нормам цільової мови.)

– Вилучення слова (Трансформація вилучення, навпаки, дозволяє перекладачу усунути дублюючі або зайві елементи, що не потрібні у тексті перекладу, задля дотримання мовних норм.)

– Перестановка слова (Перестановка, або пермутація, полягає у зміні порядку лексичних елементів для відповідності граматичним нормам цільової мови. Це найбільш актуально при перекладі словосполучень і рідко застосовується у науково-технічному перекладі.)

– Заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови. Зазвичай англійські слова перекладаються на українську без зміни частини мови. Проте через лексичні і граматичні особливості перекладачам інколи доводиться застосовувати заміну частини мови наприклад, іменник на прикметник.

Кожен із цих способів може допомогти досягти точності та зрозумілості перекладу в науково-популярній літературі. Вибір методу базується на характеристиках оригіналу, культурних і мовних особливостях цільової мови, а також на потребах аудиторії.

2.2. Матеріал, методи та етапи дослідження

Дослідження складається з трьох етапів, що є стандартом.

На **першому етапі** дослідження вивчаються теоретичні праці, які складають основу для науково-практичного аналізу. Зокрема, у нашій роботі розглянуто такі аспекти, як особливості науково-популярної літератури, поняття науково-популярної літератури та специфіку її перекладу, а також виразні засоби в англо-українському перекладі. Для огляду теоретичного матеріалу, було застосовано *методи синтезу, аналізу, дедукції та індукції*. Крім того, використовувався *дефінітивний метод* для пояснення наукових термінів, необхідних для практичного аналізу та теоретичного обґрунтування теми.

Другий етап роботи мав на меті сформувати джерельну та прикладову базу дослідження, тобто зібрати матеріал для подальшого аналізу. Джерельною базою дослідження став текст оригіналу книги *Джеймса Кліра «Атомні звички»* та його переклад українською мовою.

Вибір англійськомовного науково-популярного твору був обґрунтований нашим інтересом до науково-популярної літератури в галузі психології, а також наявністю цього твору у відкритому доступі в мережі Інтернет.

Третій етап є основним. Під час цього етапу було здійснено *перекладацький аналіз*, а саме було виявлено та проаналізовано відмінності у відтворенні виразних засобів науково-популярної літератури в українському перекладі. На цьому етапі було використано основний перекладацький метод — метод порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу.

«Атомні звички» – це популярна книга, написана Джеймсом Клір, американським автором та експертом у сфері особистісного розвитку. Книга вперше була опублікована 16 жовтня 2018 року. Вона здобула популярність завдяки своєму підходу до формування звичок, який ґрунтується на простих, але ефективних принципах. Джеймс Клір працював над книгою кілька років, проводячи дослідження, аналізуючи численні наукові статті і тестуючи свої методи на практиці.

Джеймс Клір – сучасний американський автор, захоплений подорожами, спікер і тренер, який спеціалізується на вивченні людських звичок, прийнятті рішень і самовдосконаленні.

Майбутній автор бестселера «*Атомні звички*» народився 22 січня 1986 року в місті Гамільтон, штат Огайо. Вищу освіту здобув у Денісонському університеті, де вивчав біомеханіку.

Джеймс Клір почав писати про звички та особистісне зростання на своєму сайті jamesclear.com у 2012 році, відтоді започаткувавши щотижневу розсилку, яка зараз налічує понад 2 мільйони підписників. На своїй платформі він навчає людей створювати та дотримуватись корисних звичок. <https://jamesclear.com>

Джеймс Клір розпочав свою роботу над книгою після багаторічних досліджень і практичної роботи в галузі особистісного розвитку. Клір базував свої ідеї на наукових даних і особистому досвіді, аналізуючи різні аспекти звичок, їх формування та вплив на життя людини. Книга стала результатом його довготривалої роботи з публікаціями на блозі, лекціями та консультуванням.

Роботи Джеймса Кліра друкувались у *The New York Times*, *Time*, *Entrepreneur*. Його освітня платформа *The Habits Academy*, створена для приватних осіб і компаній, допомагає формувати кращі звички в побуті, особистій і професійній сферах, і вже випустила тисячі тренерів, викладачів та керівників.

Перша книга Джеймса Кліра – «*Атомні звички. Легкий і перевірений спосіб набуття корисних звичок і позбутися шкідливих*», опублікована у 2016 році, здобула широку популярність і залишається однією з найвпливовіших робіт у сфері мотивації вже вісім років. Її тираж перевищує 10 мільйонів копій, і вона перекладена на понад 50 мов! Книга «Атомні звички» була перекладена на українську мову у 2019 році. [40]

Книга «Атомні звички» містить широкий спектр матеріалів, включаючи наукові дослідження, приклади з реального життя, анекдоти і практичні поради. Джеймс Клір використовує результативні методи, такі як методи психології поведінки, нейронауки та соціальних наук, щоб підтвердити свої ідеї.

Висновки до розділу 2

Аналіз перекладу виразних засобів науково-популярної літератури вимагає врахування специфіки стилістичних прийомів, завдяки яким автор досягає легкості викладу та доступності матеріалу. Ці елементи, як-от метафори, порівняння, гумор, риторичні питання, відіграють важливу роль у донесенні змісту, але при перекладі можуть викликати труднощі через культурні та мовні відмінності. Перекладач повинен вирішувати, які з цих засобів варто адаптувати, щоб досягти бажаного ефекту для нової аудиторії.

Мовні відмінності між англійською та українською також накладають обмеження на переклад. Вони охоплюють ідіоми, фразеологізми та інші сталі вирази, які мають специфічне значення у вихідній мові, але можуть не мати прямих еквівалентів в українській. У таких випадках перекладач стикається з

дилемою: зберегти форму чи адаптувати зміст, особливо коли йдеться про текст, що має бути зрозумілим для широкої аудиторії.

Культурний контекст теж впливає на спосіб передавання смислу. Наприклад, гумор, пов'язаний із соціальними явищами чи специфічними культурними реаліями, часто потребує адаптації, оскільки українській аудиторії може бути незрозумілою основа такого жарту. Перекладачі можуть змінювати текст, додаючи пояснення, або замінювати конкретні елементи на культурно близькі. У випадках, коли гумор чи інші виразні засоби не піддаються перекладу, їх адаптують таким чином, щоб вони зберігали загальну стилістику й сенс, навіть якщо доводиться жертвувати дослівною точністю.

Серед інших підходів до перекладу науково-популярної літератури є також і використання відповідників із словника для термінів, які вже мають сталі аналоги в українській, а також транскодування і калькування. Транскодування допомагає зберегти звучання власних назв або термінів, які не мають аналогів, тоді як калькування використовується для буквального передавання стійких виразів. Крім цього, перекладачі часто використовують контекстуальну заміну для тих виразів, які не мають прямого значення в цільовій мові. Це дозволяє передати не лише зміст, а й інтонацію, що важливо для збереження загального настрою тексту.

Вибір способу перекладу в науково-популярній літературі зазвичай визначається стилем, жанром і цільовою аудиторією. Для термінів із загальноновживаними еквівалентами у перекладі зазвичай обирають словникові відповідники, але для культурно специфічних елементів важливо враховувати українські реалії та поширені асоціації. Наприклад, коли йдеться про теми, тісно пов'язані з англomовною культурою, перекладачі іноді використовують описовий переклад, який замінює незнайомі терміни розгорнутими поясненнями, особливо якщо це терміни, без яких складно зрозуміти основний сенс.

Роль перекладача в таких текстах – це не лише буквальне передавання змісту, а й збереження стилю, логіки та інтонації, що властиві оригіналу. Це включає роботу з виразами, які додають тексту емоційного забарвлення, пояснюють або доповнюють головну думку автора, роблячи її більш зрозумілою для аудиторії перекладу. Це може вимагати від перекладача значного творчого внеску, зокрема в тих випадках, коли передати значення слова чи фрази можна лише через зміну форми або структури, інколи й шляхом додавання контексту.

Зрештою, переклад науково-популярних текстів завжди є непростим завданням, що потребує комплексного підходу, розуміння як стилістичних особливостей, так і культурних нюансів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ

У перекладі, особливо з англійської на українську, збереження виражальних засобів стає складним і вимогливим завданням. Перекладачеві необхідно не лише передати зміст, а й зберегти комунікативну функцію та стильову насиченість оригіналу. Для досягнення цього потрібно ретельно аналізувати вихідний текст і застосовувати перекладацькі прийоми, які забезпечують передачу або адаптацію стилістичної та емоційної виразності висловлювань.

Одним із ключових методів, застосовуваних у перекладацькому аналізі, є класифікація перекладацьких трансформацій за В. І. Карабаном [11]. Вона допомагає впорядкувати підходи до перекладу образних засобів і зрозуміти, як передати виражальні засоби, які є характерними для науково-популярних текстів.

В ході нашого дослідження було виявлено, що найчастіше зустрічаються такі виражальні засоби науково-популярної літератури:

- Епітети;
- Метафори;
- Порівняння;

Для виконання якісного перекладу виразних засобів науково-популярної літератури найчастіше використовуються такі стратегії перекладу:

- Словниковий відповідник;
- Заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови;
- Вилучення слова;
- Контекстуальна заміна;

3.1. Переклад епітетів

Першим виражальним засобом, який я розглянула, був **епітет**, оскільки він є важливим виражальним засобом науково-популярної літератури.

Задля здійснення якісного перекладу, необхідно добре розбиратися у способах перекладу та перекладацьких трансформаціях.

Розглянемо перший приклад:

*We put pressure on ourselves to make some **earth-shattering** improvement that everyone will talk about.*

*Ми наражаємося на серйозний тиск, щоб досягти **приголомшливих** поліпшень, про які всі будуть говорити.*

Прикметник **earth-shattering** підкреслює масштабність і значимість змін, додаючи емоційного та образного забарвлення. У цьому випадку було використано **контекстуальну заміну**, оскільки ця стратегія перекладу передбачає адаптацію виразу відповідно до контексту та смислового навантаження, щоб зберегти емоційний відтінок і зміст оригіналу в перекладі..

Наступним епітетом було розглянуто:

*...to maintain **ideal** muscle temperature...*

*...щоб забезпечити **ідеальну** температуру м'язів...*

Цього разу було обрано **словниковий відповідник**, оскільки слово **ідеальну** найточніше відображає прагнення досягти оптимальних умов для тренувань, не вимагаючи додаткових пояснень або уточнень.

Далі розглянули:

*I returned home with a broken nose, half a dozen facial fractures, and a **bulging** left eye.*

*Я повернувся додому зі зламаним носом, напівдюжиною тріщин кісток лицьового відділу черепа і **лівим оком, що випирає з очниці.***

У перекладі використано **словниковий відповідник**, оскільки прикметник *bulging* передано як *випирає*, що зберігає зміст оригіналу та передає емоційний відтінок опису.

Наступним епітетом було обрано:

The following months were hard.

Наступні місяці були дуже важкими.

Прикметник *hard* створює образне уявлення про час, через який проходив герой, та передає емоційний відтінок, додаючи виразності опису. У перекладі використано **словниковий відповідник**, оскільки прикметник *hard* передано як *дуже важкими*, що зберігає значення оригіналу і передає емоційний зміст опису.

Далі розглянули:

I became painfully aware of how far I had to go when I returned to the baseball field one year later.

Болюче усвідомлення того, як багато труднощів мені ще треба було подолати, прийшло через рік, коли я повернувся на бейсбольне поле.

Прикметник *painfully* підкреслює не просто розуміння, а усвідомлення, яке супроводжується сильними емоційними переживаннями, що створює яскравий образ стану героя. У даному випадку було використано стратегію **словникового відповідника**, оскільки прикметник *painfully* передано як *болюче*, що точно передає емоційний відтінок оригіналу та зберігає його зміст.

Наступним епітетом було розглянуто:

The difference a tiny improvement can make over time is astounding.

Ефект, якого можна досягти з часом завдяки незначним змінам, може бути вражаючим.

Слово *astounding* створює емоційний відтінок, підкреслюючи, наскільки сильний ефект може мати навіть невелике покращення з часом. Оригінальний епітет *astounding* передано через **словниковий відповідник** *вражаючим*, що зберігає емоційний акцент і образність.

Далі мною було розглянуто:

In the messy world of a college dorm, I made a point to keep my room neat and tidy.

Перебуваючи в **неохайній обстановці** студентського гуртожитку, я звертав особливу увагу на те, щоб підтримувати кімнату в чистоті та порядку.

Слово **messy** додає атмосферного та емоційного відтінку, підкреслюючи відчуття хаосу, яке часто асоціюється з гуртожитками. У перекладі обрано **словниковий відповідник - неохайна**, що точно передає значення та емоційне забарвлення оригіналу.

Наступний епітет:

And this growing belief in myself rippled into the classroom as I improved my study habits and managed to earn straight A's during my first year.

І ця **віра в себе** поширилася і на навчання – я покращив свої звички і в цій галузі і зміг досягти найвищих оцінок за підсумками першого року навчання.

Прикметник **growing** підкреслює процес розвитку та посилення впевненості, додаючи образності. У цьому виразі було використано **стратегію вилучення**, у перекладі **growing** було вилучено, але загальний зміст збережено.

Наступний приклад:

In 2014, my email list expanded to over one hundred thousand subscribers, which made it one of the fastest-growing newsletters on the internet.

У 2014 році кількість передплатників перевищила 100 тисяч, що зробило його одним із **найшвидше зростаючих ресурсів** у Мережі.

Словосполучення **fastest-growing newsletters** створює образ стрімкого розвитку, виділяючи досягнення автора серед інших ресурсів. **Найшвидше зростаючих ресурсів** є точним **словниковим відповідником**, яке допомагає зберегти акцент на швидкому розвитку.

Далі було розглянуто:

*In total, over ten thousand leaders, managers, coaches, and teachers have graduated from the Habits Academy, and my work with them has taught me an **incredible amount** about what it takes to make habits work in the real world.*

Загалом її закінчили понад десять тисяч керівників, менеджерів, тренерів та викладачів, і робота з ними дала мені **величезну кількість інформації** про те, скільки зусиль потрібно докласти для того, щоб змусити звички працювати в реальному житті.

Для перекладу цього епітету **incredible amount**, який підкреслює обсяг отриманих знань, надаючи тексту емоційної насиченості й вказуючи на важливість отриманого досвіду, було використано **словниковий відповідник**, який зберігає значення й емоційний відтінок оригіналу.

Отже, таким чином, мною було виявлено, що для перекладу виражального засобу науково-популярної літератури, такого як епітет, найчастіше використовуються такі стратегії перекладу:

- словниковий відповідник – 8 разів;
- контекстуальна заміна – 1 раз;
- вилучення – 1 раз;

Подані способи перекладу найкраще допомагають передати сенс та контекст тексту оригіналу в українському перекладі.

3.2. Переклад метафор

Наступним виражальним засобом науково-популярної літератури, який було розглянути у цьому дослідженні – **метафори**.

При перекладі метафор також важливо розумітися на способах перекладу та перекладацьких трансформаціях.

Першим прикладом слугує:

The collision sent the soft tissue of my brain slamming into the inside of my skull.

Крім того, я отримав черепно-мозкову травму – **забій м'яких тканин голови** та кілька тріщин у черепі.

Слово **slamming into** створює образ зіткнення з високою силою, наче мозок зіткнувся з черепом з неймовірною потужністю. У цьому прикладі було використано **словниковий відповідник** забій м'яких тканин голови, що зберігає метафоричне сприйняття удару.

Наступним прикладом є:

My body was unable to handle the rapid swelling in my brain and I lost consciousness before the ambulance arrived.

*Мій організм був не в змозі впоратися з **набряком мозку**, що швидко поширювався, і я знепритомнів ще до прибуття швидкої допомоги.*

Опис **rapid swelling** використовується для надання більшого драматичного ефекту, створюючи враження неконтрольованого процесу. Фраза **швидко поширювався** підкреслює ефект розвитку травми та відповідає оригінальному образу, саме тому найкращою стратегією перекладу у даному випадку є **словниковий відповідник**.

Далі було розглянуто:

*Shortly after arriving, my **body began shutting down**.*

*Незабаром після прибуття до лікарні **мій організм перестав працювати**.*

Фраза **began shutting down** створює метафоричне зображення тіла як механізму, який поступово вимикається. Використання **словникового відповідника перестав працювати** передає аналогічне порівняння тіла з машиною.

Наступною метафорою є:

*Time **magnifies** the margin between success and failure.*

*Час **збільшує** розрив між успіхом та провалом.*

Метафора **magnifies** порівнює час із лупою, яка підсилює результати, накопичені згодом. У цьому випадку використано **словниковий відповідник**. Переклад зберігає структуру та зміст оригінального речення, підбираючи

прямі відповідники англійських слів українською мовою без зміни частин мови або вилучення слів.

Далі було обрано:

*Good habits make **time your ally**. Bad habits make **time your enemy**.*

Гарні звички роблять час вашим союзником. Погані звички роблять його ворогом.

Метафори ***time your ally*** та ***time your enemy***, де час стає ***союзником*** або ***ворогом*** залежно від наших звичок, підкреслює вплив часу на результат. Тут також використано **словниковий відповідник**. У перекладі збережено значення й структуру англійських слів, передаючи їх прямими українськими відповідниками.

Наступний приклад:

*Habits are a **double-edged sword**.*

*Звички – це **гострий меч**.*

Метафора ***Double-edged sword*** у цьому контексті означає, що звички можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Також, як і в більшості випадків **контекстуальна заміна** робить переклад більш природним для мови перекладу.

Далі було розглянуто:

*Bad habits can **cut you down** just as easily as good habits can **build you up**.*

Погані звички можуть призвести до деградації та занепаду так само легко, як хороші звички можуть сприяти розвитку.

Метафори ***cut you down*** і ***build you up*** має контрастне значення двох протилежних дій, що підкреслює можливі наслідки від звичок. У цьому прикладі використання **контекстуальної заміни** також робить переклад більш природним.

Наступний приклад:

*As day faded into night, a series of **machines** kept me alive.*

*Коли день перейшов у ніч, моє життя підтримували лише **прилади**.*

Ця метафора створює уявлення про машини як єдине, що підтримує життя. У цьому випадку використано **вилучення слова**. В оригінальному реченні *a series of machines* перекладено як *лише прилади*, де слово *series* було вилучено, щоб зробити переклад більш природним і зрозумілим українською мовою.

Далі було розглянуто:

*It's a hallmark of any **compounding process**: the most powerful outcomes are **delayed**.*

*Це ознака будь-якого **процесу накопичення результатів**: наймасштабніші результати мають **відкладений ефект**.*

Метафора *compounding process* демонструє поступовий ефект змін. Для цього випадку, найкращим способом перекладу є **контекстуальна заміна**, що дозволяє зберегти ідею накопичення.

Наступним прикладом слугує:

*It is the human equivalent of **geological pressure**.*

*Це свого роду аналог **тектонічного тиску** у застосуванні до людини.*

Метафора *geological pressure*, яка порівнює процес змін з геологічним тиском, що нагнітається до певного моменту. У цьому випадку саме **словниковий відповідник** допомагає передати зміст.

Наступний розглянутий приклад:

The score takes care of itself.

Рахунок сам подбає про себе.

Використання **словникового відповідника** зберігає метафоричний образ, який чітко передає зміст англійського виразу, адже він зрозумілий і в українській культурі.

Наступним прикладом слугує:

The snowball effect of building small habits.

Ефект снігової кулі у формуванні невеликих звичок.

У цьому перекладі **словниковий відповідник** є найкращим рішенням. Калькування зберігає образ снігової кулі, який також зрозумілий в українській культурі як щось, що зростає поступово.

Далі було обрано:

*The fate of British Cycling **changed** one day in 2003.*

*Доля Британської федерації велоспорту **змінилася** за один день 2003 року.*

У цьому реченні використано **словниковий відповідник**, бо слово *доля* якнайкраще передає зміст оригінального слова та має відповідну конотацію, не вимагаючи додаткового переосмислення.

Наступним прикладом слугує:

*What matters is whether your habits are putting you on the **path toward success**.*

*Найважливіше це те, наскільки звички здатні привести вас на **шлях успіху**.*

Завдяки **використанню словникового відповідника** було збережено метафору *шлях до успіху*, яка є зрозумілою в обох мовах та передає напрямок і прогрес так само ефективно, як і в англійській.

Наступним прикладом є:

Bad habits make time your enemy.

Погані звички роблять час вашим ворогом.

Тут так само, як і в попередньому випадку метафору було збережено завдяки **словниковому відповіднику** в українській, адже вона передає загальнозрозумілу концепцію. Це підкреслює, як звички можуть створювати антагоністичний ефект з часом, ефективно відображаючи оригінальне повідомлення.

Основними способами перекладу, що були використані в даних прикладах перекладу метафор є:

- словниковий відповідник – 11 разів;
- контекстуальна заміна – 3 рази;

– вилучення – 1 раз;

Кожен із цих способів було обрано залежно від контексту, оригінального значення та стилю метафори, що дозволило максимально зберегти емоційний і культурний відтінок у цільовій мові.

3.3 Переклад порівнянь

Третім, найбільш поширеним виражальним засобом науково-популярної літератури є порівняння.

При перекладі порівнянь так само будемо використовувати способи перекладу та перекладацькі трансформації, класифіковані В. І. Карабаном.

Першим прикладом виступає:

I looked like I had been on the wrong end of a boxing match, but I was cleared to leave the hospital.

Я виглядав так, ніби невдало взяв участь у боксерському поєдинку, але мені дозволили залишити лікарню.

У цьому перекладі використовуються стратегії **словникового відповідника** і **заміни слова однієї частини мови на слово іншої частини мови** для надання природності висловлюванню. Переклад *I had been on the wrong end* змінено на *ніби невдало взяв участь*. Англійська конструкція з *had been* дієслово у пасивному стані замінена активною конструкцією *взяв участь* в українському перекладі, що надає фразі природнішого звучання.

Далі розглянуто:

I had felt like an impostor when I began writing two years earlier, but now I was becoming known as an expert on habits—a new label that excited me but also felt uncomfortable.

Я відчував себе самозванцем, коли двома роками раніше починав вести блог, але тепер поступово набуваю популярності як експерт зі звичок – нова якість, яка, з одного боку, змушує мене відчувати приємне збудження, але, з іншого боку, створює для мене певний дискомфорт.

У перекладі використано **словниковий відповідник**: слова *impostor* перекладено як *самозванець*, *expert on habits* як *експерт зі звичок*, що є прямими відповідниками і зберігають значення оригіналу, також присутня заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови: *a new label that excited me but also felt uncomfortable* перекладено як *нова якість, яка, з одного боку, змушує мене відчувати приємне збудження, але, з іншого боку, створює для мене певний дискомфорт* для більш природного звучання українською мовою.

Наступним прикладом слугує:

Complaining about not achieving success despite working hard is like complaining about an ice cube not melting.

Скарги на те, що ви не досягли успіху, подібні до нарікань, що кубик льоду не тане при певній температурі

У перекладі застосована **стратегія словникового відповідника**, де вираз *complaining about an ice cube not melting* було адаптовано за змістом, без втрати метафоричного сенсу.

Наступний приклад:

What starts as a small win or a minor setback accumulates into something much more.

Те, що починається як невелика перемога або незначна поразка, поступово набуває більш суттєвих форм.

Основною стратегією перекладу тут є **словниковий відповідник із додаванням слова** для створення більш зрозумілого образу в українському перекладі.

Наступним прикладом слугує:

Bad habits can cut you down just as easily as good habits can build you up, which is why understanding the details is crucial.

Погані звички можуть призвести до деградації та занепаду так само легко, як хороші звички можуть сприяти розвитку; саме тому увага до деталей є критично важливою.

У цьому прикладі була використана стратегія **словникового відповідника** із поясненням значення метафоричних виразів для збереження їхнього змісту.

Отже, для збереження стилістичних особливостей та смислового навантаження порівнянь використовувались різні способи перекладу:

- словниковий відповідник – 5 разів;
- заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови- 2 рази;

Кожен із цих методів забезпечував передачу порівняльного ефекту оригіналу, що дозволяло українським читачам краще зрозуміти й відчувати зміст і емоційний тон тексту.

Висновки до розділу 3

У цьому розділі було проведено аналіз виражальних засобів, які використовуються в англійських науково-популярних текстах, а також методів їх перекладу на українську мову. Основна увага приділялась тому, як зберегти стилістичну насиченість, емоційну виразність та комунікативну функцію оригіналу, враховуючи різницю між мовами. У процесі перекладу особливу роль відіграють трансформації, які забезпечують адаптацію оригінального тексту до цільової аудиторії.

Аналіз епітетів показав, що для передачі епітетів у науково-популярному тексті часто застосовуються такі прийоми перекладу, як контекстуальна заміна, словниковий відповідник і вилучення слова. Вибір конкретного способу перекладу залежить від стилістичних і комунікативних особливостей тексту.

Аналіз метафор у тексті показав, що для передачі абстрактних і яскравих виразів часто застосовуються контекстуальна заміна, вилучення слова та використання словникового відповідника. Метафори є засобами, що надають тексту експресивності, і тому потребують уважного підходу до перекладу.

Порівняння також потребують особливої уваги, оскільки вони підсилюють образність і дають змогу передати логічні й кількісні співвідношення. Для їх перекладу найчастіше використовуються словникові відповідники та заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови.

Таким чином, було виявлено, що основними прийомами для передачі виражальних засобів у перекладі науково-популярних текстів є словниковий відповідник, контекстуальна заміна, вилучення слова та заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, тобто усі чотири стратегії, які використовуються для перекладу виразних засобів науково-популярної літератури. Використання цих стратегій дозволяє перекладачеві максимально зберегти смислове і стилістичне наповнення оригіналу, роблячи текст природним для українського читача.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Науково-популярна література – це жанр, який об'єднує наукові знання з живою та зрозумілою подачею, роблячи їх доступними для широкої аудиторії. Основна мета цього жанру – зацікавити читача наукою та пояснити складні концепції простою мовою. При перекладі таких текстів з англійської на українську перекладач має не лише точно передати інформацію, а й зберегти виразний стиль оригіналу. Це завдання ускладнюється через стилістичні відмінності між англійською та українською мовами, що вимагає творчого підходу для того, щоб текст залишався зрозумілим і цікавим для українського читача.

Аналіз перекладу виразних засобів у науково-популярній літературі на англо-українському матеріалі здійснювався на основі книги «Атомні звички» Джеймса Кліра. Дослідження включало детальний розгляд використання різних способів перекладу та перекладацьких трансформацій, зокрема добір відповідників зі словника, контекстуальної заміни, вилучення слова та заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови. У межах цього аналізу було досліджено, наскільки ефективно ці підходи передають стилістичну, емоційну та комунікативну функції оригіналу.

Переклад науково-популярної літератури, яка зазвичай має специфічні стилістичні й образні засоби вираження, спрямований на спрощення і пояснення складних понять для широкої аудиторії. У досліджуваній книзі значну роль відіграють такі виразні засоби, як метафори, порівняння, епітети, риторичні питання та гумор. Наприклад, аналіз показав, що для передачі метафор найчастіше використовувалися словникові відповідники та контекстуальна заміна, що дозволило зберегти образність і досягти ясності в перекладі для української аудиторії. За результатами підрахунку частоти використання способів перекладу виявилось, що метафори були передані за допомогою словникових відповідників 73% разів, контекстуальної заміни –

20%, а вилучення було застосовано лише у 7% випадків, коли оригінальні метафори мали пряму паралель в українській мові.

У випадку використання епітетів, які допомагають зробити текст яскравішим та емоційнішим, перекладачі застосовували різні прийоми, зокрема словниковий відповідник та контекстуальну заміну. Частота їх використання становила 80% та 10% відповідно, а вилучення слова було використане лише в 10% випадків. Це підкреслює, що епітети переважно перекладалися з урахуванням контексту і культурних особливостей української мови, щоб текст був доступним для українських читачів, не втрачаючи емоційного забарвлення оригіналу.

Аналіз перекладу порівнянь у досліджуваній книзі також показав переважання контекстуальної заміни та прямого перекладу. Порівняння, що підкреслюють логічні і кількісні зв'язки між явищами, в 60% випадків були перекладені з використанням словникових відповідників. У 40% випадків застосовувалася заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, щоб забезпечити відповідність стилю оригіналу.

Загалом, аналіз досліджуваної книги показав, що вибір способу перекладу часто визначався необхідністю зберегти стилістичну цілісність оригіналу. Словникові відповідники для спеціалізованих термінів застосовувалися лише там, де це було доречно для українського читача. Більшість культурно специфічних елементів, які не мали точних аналогів в українській мові, були перекладені через контекстуальну заміну, вилучення слова або заміни слова однієї частини мови на слово іншої частини мови.

Таким чином, результати дослідження наголошують на необхідності комплексного підходу в перекладі науково-популярної літератури, оскільки досягнення якісного перекладу вимагає значної гнучкості та майстерності. Перекладачі мають ретельно аналізувати особливості оригінального тексту, включаючи стилістичні засоби, культурні відтінки, гумор і риторичні елементи, аби забезпечити збереження емоційного забарвлення та загальної комунікативної функції. Це потребує обґрунтованого вибору методів, які

включають контекстуальну заміну, вилучення слова, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови і добір відповідників зі словника. Наприклад, під час адаптації метафор перекладач може використовувати контекстуальну заміну для передання образності, якщо оригінальний вираз не має прямого аналога в українській мові. Аналогічно, при перекладі культурно специфічних елементів часто вдаються до адаптації, щоб текст був зрозумілим українському читачеві.

Розуміння перекладачем специфіки науково-популярного жанру дозволяє краще передати науковий зміст у доступній формі, зберігаючи при цьому логічну структуру та емоційну привабливість оригіналу. Таким чином, комплексний підхід забезпечує не лише точність, але й читацький комфорт, що є особливо важливим для літератури, орієнтованої на широку аудиторію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 20.10.2024)
2. Бідненко Л., Матковська Г. Метафора в англійськомовному науково-популярному тексті. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 38(1). С. 99–103.
3. Білик О. І., Гернер Ю. І. Особливості відтворення стилістичних засобів та реалій роману Арундату Рой «Міністерство граничного щастя» в українському перекладі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Т. 31, № 2. С. 29–34.
4. Ващук Ю.А. Науковий та науково-популярний дискурс: Характеристика та особливості перекладу з німецької на українську мову. *Альманах науки*. 2020. №1. С. 28–32.
5. Головня А. В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 9. Ч. II. С. 156–163.
6. Гонтар А. М., Радецька С. В. Засоби вираження експресії в науково-популярній літературі: перекладацький аспект. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Філологічні науки*. 2014. Кн. 2. С. 191–195.
7. Гудкова Н. М. Культурна адаптація при перекладі текстів газетно-інформаційного стилю. *Матеріали четвертої наук.-практ. конф. «Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації»*. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2008. С. 33–38.
8. Джеймс Клір. URL: <https://book-ye.com.ua/authors/dzheymsklir/?srsltid=AfmBOor7Cvg4Ay2O56NxjLaTgDVc0-JocmlZ4hkjVxWnxAVZHWGGGrwH1> (дата звернення: 20.10.2024)
9. Жуковська В. В. Основи теорії та практики стилістики англійської мови : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 240 с.

10. Кальниченко О. А. Теорія перекладу. Харків : Видавництво НУА, 2020. 126 с.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 276 с.
12. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця : Нова книга, 2004. 606 с.
13. Клір Дж. Атомні звички: Як набувати хороших звичок і позбуватися поганих. Київ: Наш Формат, 2019. 352 с.
14. Коновалова В. Б., Петрусенко І. Є. Жанрово-стилістичні проблеми перекладу науково-популярних текстів. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 березня 2018 р. Одеса : МГУ, 2018. С. 196–199.
15. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Вища школа, 1982. 165 с.
16. Мацько Л. І., Сидоренко О. М. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
17. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : підруч. для інститутів і факультетів іноземних мов. Харків : Основа, 1993. 256 с.
18. Науково-популярна література. Енциклопедія України. URL: <https://esu.com.ua/article-70702> (дата звернення 01.11.2024 р.).
19. Перекладознавство. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Перекладознавство> (дата звернення 01.11.2024 р.).
20. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
21. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с.

22. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
23. Романюха М. В. Жанрово-стилістичні виклики у відтворенні англomовного наукового тексту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. №49. С. 174–177.
24. Рябокiнь Н. О., Стукаленко В. В. Поняття еквівалентності, адекватності та повноцінності в перекладі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Філологічні науки*. 2020. №3 (334). С. 96–103.
25. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Дозвілля, 2006. 327 с.
26. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посібник. Київ : Академія, 2010. 213 с.
27. Стацюк Р. В. Основні підходи до визначення поняття «Термін» у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2016. Т. 2, №5. С. 112–116.
28. Тащенко Г. В. Актуальні проблеми теорії та практики перекладу : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Харків : друкарня «Мадрид», 2021. 168 с.
29. Федоренко С. В. Міжкультурний аспект перекладу наукової літератури. *Філологічні трактати*. 2012. № 1. С. 123–125.
30. Четверікова О. Р. Комунікативні та лінгвокультурологічні передумови дослідження науково-популярного тексту. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2016. №35. С. 178–183.
31. Шевкун А. В. Особливості перекладу індивідуально-авторських тропів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса, 2019. Т. 3, № 42. С. 89–92
32. Шевчук В.Ф. Фонові знання і безеквівалентна лексика. *Актуальні питання вивчення германських, романських та слов'янських мов і*

- літератур та методика викладання іноземних мов* : матеріали всеукраїнської наукової конференції (Вінниця, 25 січня 2021р.). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 136–138.
33. Яременко О. О., Шутова М. О., Яременко О. В. Лінгвістичні основи перекладу наукових текстів. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: філологія, педагогіка, психологія.* 2009. №18. С. 32–39.
34. Andreas W. Daum. Varieties of Popular Science and the Transformations of Public Knowledge: Some Historical Reflections. *Isis. A Journal of the History of Science Society.* 2009. № 100 (June). P. 319–332.
35. Baker M. *In other words: a coursebook on translation.* London : Routledge, 1992. 301 p.
36. Baker M., Saldanha G. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies.* London : Routledge, 2009. 704 p.
37. Brugnano M. T. Investigating the Language of Economics: A Linguistic Analysis and Translation of “Basic Economics” by T. Sowell (Chapters 20 and 21). Padova : Università degli Studi di Padova, 2015. 183 p.
38. Catford J. C. *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics.* London : Oxford University Press, 1965. 160 p.
39. Clear J. *Atomic Habits: An Easy & Proven Way to Build Good Habits & Break Bad Ones.* – New York : Penguin Random House, 2018. 320 p.
40. Ghosal P. What is translation? A guide to transferring meaning between languages. URL: <https://phrase.com/blog/posts/translation/> (дата звернення 01.11.2024 p.)
41. House J. *Translation Quality Assessment: Past and Present.* London : Routledge, 2014. 225 p.
42. James Clear URL: <https://jamesclear.com> (дата звернення: 20.10.2024) (дата звернення 01.11.2024 p.)

43. Kelley S., Smedley D. C. *Humanizing Economics: Bridging Economic Knowledge with Cultural and Social Dynamics*. Stanford University Press, 2020. 292 p.
44. Snell-Hornby M. *Translation Studies: An Integrated Approach*. John Benjamins, 1988. 218 p.
45. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London : Routledge, 1995. 352 p.
46. Vinay J.-P., Darbelnet J. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Amsterdam : John Benjamins, 1995. 364 p.
47. Zabalbeascoa T. *Humor and Translation – An Interdisciplinary Approach*. *Translation Studies*. 2005. Vol. 10, №3. P. 128–135.

SUMMARY

Popular science literature is a genre that combines scientific knowledge with an accessible and expressive presentation, making it understandable to a wide range of readers. Its main goal is to interest the audience in science and explain complex concepts in simple terms. When translating such materials from English into Ukrainian, it is important for the translator not only to convey the content accurately, but also to preserve the style and uniqueness of the original text. This task is complicated by the significant differences in the stylistic means of the English and Ukrainian languages, which requires a creative approach to adapt the text to make it understandable and interesting for Ukrainian readers. This is what makes the chosen topic **relevant**.

The object of the study is the expressive means of popular science literature (metaphors, similes, neologisms) and their Ukrainian translation.

The subject of the study is the strategies of translation of expressive means of popular science literature.

The purpose of the study of expressive means of popular science literature in English-Ukrainian translation is to identify strategies for conveying stylistic means that contribute to the accessibility and emotional richness of a scientific text for a wide audience.

Objectives of the study:

- To investigate the linguistic aspect of the study of popular science literature;
- To analyze the translation aspect of the study of popular science literature;
- To compare the expressive means of popular science literature in the original text and Ukrainian translation;
- Identify strategies for translating expressive means of popular science literature;

The research material was based on 280 examples from the book “Atomic Habits” by James Clear, containing expressive means of popular science literature

and their Ukrainian-language equivalents in the translation text, in the amount of 100 epithets, 125 metaphors and 55 similes.

The research methods include:

- The method of continuous sampling (selection of expressive means of popular science literature from the original text);
- Comparative analysis (comparison of expressive means of popular science literature in the original and their Ukrainian equivalent);
- Classification method (classification of the expressive means of popular science literature by translation methods and translation transformations);
- Stylistic analysis (analysis of expressive means of popular science literature);

The scientific novelty of the research topic is to clarify new information on translation strategies for the expressive means of popular science literature.

The practical significance of the research is that the results of the study can be used in the educational process of training future translators.

The approbation of the work Based on the results of the study, an article was prepared: “Expressive Means of Popular Science Literature in English-Ukrainian Translation” (co-authored with the supervisor), which was submitted for publication in the collection of scientific articles by students *In Statu Nascendi*. Also, the main results of our research were presented at the V Student Conference of Scientific Papers.

Popular science literature is a genre that combines scientific knowledge with a lively and understandable presentation, making it accessible to a wide audience. The main goal of this genre is to interest the reader in science and explain complex concepts in simple language. When translating such texts from English into Ukrainian, the translator must not only convey the information accurately but also preserve the expressive style of the original. This task is complicated by the stylistic differences between English and Ukrainian, which requires a creative approach to ensure that the text remains understandable and interesting for the Ukrainian reader.

The analysis of the translation of expressive means in popular science literature on the basis of the English-Ukrainian material was carried out on the basis of the book “Atomic Habits” by James Clear. The study included a detailed consideration of the use of various translation methods and translation transformations, including the selection of dictionary matches, contextual substitution, word deletion, and replacement of a word from one part of speech with a word from another part of speech. This analysis examined how effectively these approaches convey the stylistic, emotional, and communicative functions of the original.

Thus, the results of the study emphasize the need for a comprehensive approach to translating popular science literature, as achieving a high-quality translation requires considerable flexibility and skill. Translators must carefully analyze the features of the original text, including stylistic devices, cultural connotations, humor, and rhetorical elements, to ensure that the emotional coloring and overall communicative function are preserved. This requires a reasonable choice of methods, including contextual substitution, word deletion, substitution of a word from one part of speech for a word from another part of speech, and selection of dictionary matches. For example, when adapting metaphors, a translator can use contextual substitution to convey imagery if the original expression has no direct analog in Ukrainian. Similarly, when translating culturally specific elements, adaptation is often used to make the text understandable to the Ukrainian reader.